

DISERTACIJE — DISSERTATIONS

ŠPENDAL MANICA: RAZVOJ IN ZNAČILNOSTI SLOVENSKEGA ROMANTIČNEGA SAMOSPEVA

THE SLOVENE ROMANTIC LIED — ITS DEVELOPMENT AND PRINCIPLE FEATURES

Razvoj slovenskega samospeva doslej v muzikološki literaturi še ni bil sistematično obdelan. Zaradi pomena, ki ga je imel samospev v razvoju slovenske glasbe od sredine 19. stoletja dalje, je bila potrebna njegova podrobna obdelava zlasti za romantično obdobje, v katerem je imel poudarjeno vlogo. Avtorica je imela za ta namen na voljo dovolj gradiva, virov in literature.

Zaradi specifičnih razvojnih razmer so bili dosežki glasbene romantike razmeroma bogati, zlasti na področju samospeva. Prispevki predromantičnega obdobja so bili v prvi vrsti odvisni od nacionalnega gibanja. Za skladatelje, ki so sledili njegovim hotenjem, so bile nacionalne težnje in naloge pomembnejše od umetnostnih. Razen tehnično verziranih skladateljev, Josipa Tomaževca in Alojzija Ipavca, so bili ustvarjalci v tej fazi samouki (Jurij Fleišman, Miroslav Vilhar). Njihova dela zaradi šibkega kompozicijskega znanja niso bila na ustrezni stopnji in jih ni mogoče vrednotiti s strožimi merili. Prvi odmik od te situacije pomeni opus Kamila Maška. S svojimi samospevi je Mašek vnesel v slovensko glasbo prve elemente romantične oblikovalne miselnosti. V samospevu »Kam« je prvič v slovenski glasbi uporabil prekomponirano obliko ter dal z njo zgled, kateremu so sledili poznejši slovenski skladatelji. Poleg Maška so se vidneje usmerili v romantiko Davorin Jenko, Anton Nedvčed, Hrabroslav Volarič, Gustav in Benjamin Ipavec idr. Na področju samospeva je bil najvidnejši B. Ipavec. To kompozicijsko zvrst je uveljavil v slovenski glasbi kvantitativno in kvalitativno kot nihče pred njim. Ustvaril je prve tehtne prispevke slovenski literaturi, ki jih je že mogoče strože vrednotiti. Druga skladateljska osebnost, ki je v tej fazi pomembno prispevala k dvigu in rasti slovenskega samospeva in katere dosežke je tudi mogoče ocenjevati z zahtevnejšimi estetskimi merili, je bil Fran Gerbič.

Ob Gerbiču in B. Ipavcu so začeli konec devetdesetih let ustvarjati mlajši skladatelji, ki so bili še čisti romantiki, a se v posameznostih že kažejo v njihovih delih prvine novejšega oblikovalnega nazora. Med tistimi, ki so ostali romantiki tudi v poznejših delih in katerih ustvarjanje sega do polovice 20. stoletja, so bili nekateri aktivni tudi na področju samospeva, npr. Josip Pavčič.

Prvi, ki se je začel približevati novoromantičnim stilnim in oblikovnim pogledom, je bil Fran Serafin Vilhar. Njegovo delo za slovensko glasbo je bilo sicer kratko, a pomembno. Zlasti njegovi samospevi na Prešernova besedila so imeli znaten vpliv na prehodu v novo razvojno obdobje slovenske glasbe. Na poti k sodobnejšim stilnim smerem pa so bili važnejši prispevki, ki sta jih dala skladatelja Risto Savin in Anton Lajovic. Savin je prvi uveljavil v slovenskem samospevu novoromantična stilna naziranja. Po njegovi zaslugi se je še pred Novimi akordi začelo novo stilno obdobje v slovenski glasbeni umetnosti. Izrazitejšo novoromantično usmeritev kaže gradnja njegovih »Treh Aškerčevih balad«. Pomenile so novost ne le v Savinovem ustvarjalnem opusu, ampak tudi v razvoju slovenskega samospeva in jim gre glede na čas nastanka razvojni pomen.

V novo romantiko se je usmeril na prehodu v 20. stoletje tudi Josip Ipavec. Bil je plodovit in uspešen tudi na področju samospeva. Za Savinom in J. Ipavcem so ustvarjali na začetku 20. stoletja še drugi slovenski skladatelji: Gojmir Krek, Anton Lajovic in Emil Adamič. Najpomembnejši med temi je bil za razvoj slovenskega samospeva Lajovčev opus. Že v prvem desetletju svojega ustvarjanja je Lajovic napisal okoli dvajset samospevov, ki sodijo med najtehtnejša dela te vrste v slovenski glasbi. Z njimi je razširil in poglobil to kompozicijsko obliko v slovenski glasbi, imajo tudi vse odlike evropskega samospeva novejše dobe.

V začetku dvajsetih let našega stoletja je začel skladati tudi Janko Ravnik, ki se po svojih izrazno in tehnično dognanih in samoniklo oblikovanih samospevih prav tako uvršča med vodilne skladatelje slovenskega samospeva. Ravnikovo ustvarjanje na tem področju pomeni prehod iz prve v drugo generacijo novejše usmeritve slovenskih skladateljev.

Ob skladateljih, ki so se usmerjali v moderne stilne tokove, v novo romantiko, impresionizem in z nastopom Marija Kogoja tudi v ekspresionizem, je delovalo še več takih, katerih dela so še izrazito privržena romantiki in postromantičnim stilnim oblikovalnim nazorom. Med njimi so nekateri pisali tudi tehnično in izrazno kvalitetne samospeve (Vasilij Mirk, Stanko Premrl, Saša Šantel idr.).

Tik pred začetkom dvajsetih let 20. stoletja se je v slovenski skladateljski krog vključil tudi Lucijan Marija Škerjanc. V začetnih delih, med katera sodijo tudi njegovi izvrstni samospevi, je povezoval poznoromantični stil z nagnjenjem k impresionističnim oblikovalnim prvinam.

Neposredno za njim so nastopili še drugi slovenski avtorji. Večidel so se še opirali na idejna izhodišča preteklosti in se le tu in tam približevali novim stilnim tokovom. Postromantična stilna miselnost je prisotna še pri mnogih skladateljih, ki so svoje delo na področju samospeva nadajevali še v obdobje po drugi svetovni vojni.

Za razvoj slovenskega samospeva je bilo posebno pomembno ustvarjanje prvih dvajsetih let našega stoletja. Rezulati, ki se kažejo v tem času še zlasti na področju slovenskega samospeva, pričajo o ponovni vključitvi slovenske glasbe v evropski okvir. Ustvarjalni dosežki so se prav v tej kompozicijski vrsti približali in v določeni primerih (Lajovic, Ravnik, Škerjanc) tudi izenačili s temi v drugih evropskih deželah, kompozicijsko-tehnično in v pogledu stilne usmeritve.

Obranjeno dne 6. julija 1979 na Filozofski fakulteti v Ljubljani.

The development of the Slovene lied has hitherto not been systematically treated. Because of its importance in the development of Slovene music from the mid-19th century onwards, detailed research was necessary especially for the romantic period in which it played a marked role. To pursue such aims the author had abundant material, sources and literature.

Because of specific circumstances the achievements of romanticism were rather rich, especially in the field of the lied. The contributions of the preromantic period depended primarily on the national movement. For composers with such intentions national obligations were more important than artistic tendencies. Apart from technically versed individuals — Josip Tomaževic and Alojz Ipavec — most of them were self-made composers (Jurij Fleišman, Miroslav Vilhar). Their works revealed weak compositional knowledge rather inferior to standard values. The first break from this situation represents the opus of Kamilo Mašek. In his lieder Mašek was the first to introduce romantic thinking into Slovene music. In the lied »Kam« (Whither) he made, for the first time, use of the durchkomponiert form and set

an example for the future. Apart from Mašek other composers as well followed romantic trends: Davorin Jenko, Anton Nedv̋ed, Hrabroslav Volarič, Gustav and Benjamin Ipavec, the most distinguished of all. Quantitatively and qualitatively he developed this form as nobody had done before. The other personality who contributed to the growth of the Slovene lied and whose works too meet more demanding aesthetic standards, was Fran Gerbič.

Towards the end of the nineties, side by side with Gerbič and B. Ipavec, younger composers began to compose; they were still romantics, though elements of new compositional thinking came to the fore. Among those who remained romantics also in their later works and whose creative activity in the field extends into the mid-20th century was e.g. Josip Pavčič.

The first composer to begin approaching neoromantic stylistic idioms was Fran Serafin Vilhar. Though of a short duration, his contribution into Slovene music was of importance. Especially his lieder on Prešern's texts had a considerable influence on the transition of Slovene music from romanticism to more contemporary stylistic trends. In this respect, two composers are of eminent importance: Risto Savin and Anton Lajovic. Savin was the first to advance neoromantic ideas. Thanks to him a new stylistic era began even before the periodical *Novi akordi* started to come out. A markedly neoromantic orientation is present in his »Three Aškerc's Ballads«. They represented a novelty not only in his own work but also in the development of the Slovene lied as a whole.

On the brink of the 20th century Josip Ipavec, prolific and successful in his lieder, also followed neoromantic trends. At the beginning of the 20th century other Slovene composers joined Savin and J. Ipavec: Gojmir Krek, Anton Lajovic and Emil Adamič. Most important for the development of the Slovene lied was Lajovic's work. Already in the first decade of his composing Lajovic wrote about twenty lieder which all belong to the most precious works of their kind in Slovene music and carry all qualities of the European lied of the modern age.

At the beginning of the second decade of the new century Janko Ravnik, whose expressive and technically polished lieder rank among the leading Slovene works, began to compose. His contribution represents a transition from the first to the second generation of Slovene modernists.

Together with those who followed modern stylistic trends, impressionism and, with Marij Kogoj also, expressionism, there were many more composers whose works still reflected romantic and postromantic thinking. Among them some worthy lieder can be found (Vasilij Mirk, Stanko Premrl, Saša Šantel and others).

Just before the beginning of the twenties Lucijan Marija Škerjanc joined the ranks of active composers. In his first works, including his excellent lieder he combined a postromantic idiom with impressionistic elements.

Thereafter, other Slovene composers came to the fore. Their points of departure were mostly in the established tradition, so that only here and there they approached new stylistic trends. Postromantic thinking is thus present in the lieder of several composers even after the Second World War.

For the development of the Slovene lied the first two decades of this century are of utmost importance. The results in this field give proof to a renewed incorporation of Slovene music into the European framework. Compositional achievements approached and in some cases (Lajovic, Ravnik, Škerjanc) — technically and stylistically — paralleled the very best lieder of other European countries.

Defended July 6, 1979, Philosophical Faculty in Ljubljana.